

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

glider han på ålderns höst huvudsakligen över till att i knarrig ton diskutera sin vacklande hälsa.

Det litterära intresset i brevsamlingen begränsas till någon enstaka dikt samt upplysningen att Sue Bridehead, i *Jude the Obscure*, till väsentliga delar är porträtterad på Florence Henniker.

Lennart Peterson

K. G. W. Cross & R. T. Dunlop: *A Bibliography of Yeats Criticism 1887-1965*. Macmillan, London 1971.

Uncollected Prose by W. B. Yeats: 1: First Reviews and Articles 1886-1896. Ed by John P. Frayne. Columbia University Press, New York (Macmillan, London) 1970.

I en översikt över »Nyare Yeatslitteratur» i *Samlaren* 90(1969) (s. 199, not 1) lämnade jag uppgiften att en fullständig bibliografi över litteraturen om William Butler Yeats var på väg, och uppgiften kan nu bekräftas. Cross' och Dunlops 340 sidor digra verk torde uppfylla alla rimliga krav på fullständighet. Uppdelningen av stoffet på olika avdelningar — böcker, tidskriftsartiklar, avhandlingar etc. — bidrar att skapa reda i den överväldigande rikedom och det långa, detaljerat utformade registret ökar ytterligare verkets användbarhet. Inför varje bibliografi av detta slag ställer man sig ofrånkomligen frågan om föremålet är värt all den uppmärksamhet som kommit honom till del, men i fallet Yeats behöver man inte hysa några farhågor därvidlag, han står sig nog. Däremot känner man sig mindre säker på värdet av att förteckna all denna sekundärlitteratur som i så stor utsträckning tillkommit i rent akademiskt meriteringssyfte och rymmer så många ointressanta detaljiakttagelser. Men det är en kättersk synpunkt vars eventuella tyngd inte drabbar Cross' och Dunlops arbete här-dare än andras.

Trots de tusentals studier som ägnats Yeats är utgivningen av hans egna verk ännu inte slutförd. Dramatiken och lyriken finns i utmärkta kritiska utgåvor; med prosan är det däremot sämre beställt. Flertalet av hans prosaverk, däribland *A Vision*, finns enbart i kommersiella omtryck i den mån de över huvud taget finns åtkomliga. Här öppnar sig alltså ett stort fält för forskare intresserade av text- edering, och en första inmutning har gjorts av John P. Frayne. Han har tagit sig an den tidiga prosa som med få undantag inte förut publicerats i bokform, dvs. Yeats' bokrecensioner och övriga journalistik, och han presen-

terar den med noter och sakrika inledningar till varje enskild artikel. Den föreliggande första volymen omfattar inte mer än de tio första åren av Yeats' litterära bana, medan den ännu inte färdigställda del två utlovas rymma de återstående 43 årens produktion på området. Anledningen till denna disproportion i omfång under olika skeden av författarens liv är givetvis den att den unge, luggslitne och olyckligt förälskade poeten var tvungen att skriva mer för uppehållets skull än den erkände nationalskalden. Med tanke på denna bakgrund är den unge Yeats' tidnings- och tidskriftsskriverier förvånansvärt levande läsning än idag även om man ofta lär åt de jugendartade utsvävningarna i stilen.

Staffan Bergsten

Paul Kirschner: *Conrad: The Psychologist as Artist*. Oliver & Boyd 1968.

Bernard C. Meyer: *Joseph Conrad: A Psychoanalytic Biography*. Princeton U.P. 1967. (Paperback 1970.)

Paul Kirschners bok Conrad: The Psychologist as Artist är rik på intressanta iakttagelser. Det väsentligt nya i den är bland annat de biografiska detaljer som gäller tiden före Conrads litterära debut. Kirschner bygger härvidlag på polsk forskning och en god väns minnesanteckningar. Av materialet drar Kirschner slutsatsen att Conrads filosofiska synsätt till stor del präglades mycket tidigt. Man kan belägga detta genom att lägga de biografiska ungdomsnotiserna sida vid sida med de psykologiserande utredningarna i romanerna.

I fyra intressanta kapitel tar Kirschner sedan upp Conrads föreställningar om »the self» från olika aspekter: isolerat (fram t. o. m. *Lord Jim*), i förhållande till samhället (t. ex. *The Secret Agent*), och i relation till det motsatta könet. Conrad bygger i de senare romanerna starkt på antitesen manligt — kvinnligt och vänder sig mot de feministiska tendenser han ser i samhället kring sig. Det kvinnliga jaget vinner makt genom sexualitet, inte via idéer, och detta bejakar Conrad därför att det visar femininitet, inte feminism! Det auktoritetsdrag som är dominerande i sjöromanerna, släpper efterhand; från självcentrering och intolerans går Conrad mot större medkänsla i de senare verken.

I England var Conrad starkt medveten om att han var utlänning, »intellectually remote from his contemporaries» då det gällde den rent anglosaxiska traditionen med undantag av Shakespeare. Då det gäller influenser från

denne på Conrad, påvisar Kirschner åtskilliga rent verbala likheter. Det är emellertid i en kontinental tradition Conrad hör hemma, och reminiscenser finns i hög grad i hans romaner från Turgenjev, France, Flaubert, Dostojevski och, framför allt, Maupassant. De paralleller Kirschner drar fram är i allmänhet sådana som tidigare inte iakttagits av forskarna, och det intressanta med dem är inte själva likheterna, utan hur Conrad använde klassikerna som stimulans för sin egen fantasi, och skapade självständiga mästerverk med utgångspunkt i dem.

Det är en bok fylld av intresseväckande forskningsresultat Kirschner skrivit; både i fråga om biografiska detaljer, textkritik och komparativa studier har han fört fram en myckenhet nytt stoff om Joseph Conrad.

*

I sin bok säger Kirschner på ett ställe: »Critics who interpret Conrad's fiction in the light of psychoanalytical theories often seem more inspired by Freud or Jung than by Conrad himself.» Bernard C. Meyer är psykiatriker till professionen och utnyttjar, som titeln på hans bok — *A Psychoanalytical Biography* — klart ut säger, psykoanalytiska resonemang i sin conradstudie. Låt mig emellertid från början säga att hans slutsatser i de allra flesta fall förefaller utomordentligt välgrundade. Det är inte fråga om en psykoanalys utan ett användande av psykoanalytiska principer på tillgängliga data om Conrads liv och verk.

Själv har Conrad uttalat sig om förhållandet mellan liv och verk på följande sätt: »Every novel contains an element of autobiography, since the creator can only express himself in his creation.» Detta har Meyer tagit fasta på; en genomgång av de litterära verken belyses hela tiden av biografiska detaljer. Meyer har dragit fram mycket nytt beträffande Conrads liv; vid sidan av Albert Guerards *Conrad the Novelist* och Jocelyn Baines' *Joseph Conrad, A Critical Biography* torde den ge mest för den som intresserar sig för Conrad som människa och författare.

Det är delvis en kontroversiell bild man får av Conrad. Meyer menar att man kan särskilja fem skilda liv: Conrad är »a Polish gentleman-student; a seafaring adventurer ...; a British Captain in the Merchant Navy; a Congo River boatman ...; and a lyrical master of English prose ...» Hans författarskap har hämtat impulser från alla de fyra första »liven»; sammansmältningen har skett i det femte. Teman som diskuteras i detalj är räddning och förräderi, skuld och ånger, som Meyer betecknar som självidentifikationer. I anslutning här-

till noterar han att Conrad ofta uttalat en stark rädsla för sitt förstånd.

Andra drag i romanerna är grymhet och t. o. m. kannibalism; i *Heart of Darkness* och *The Secret Agent* behandlas människans inreboende ondska — »Man is an evil animal» — ingående. Med belägg i biografiska detaljer kallar Meyer detta »introspective journeys into the self».

Han tycker sig också finna ett starkt fixerat cykliskt mönster i Conrads liv, som också återspeglar sig i romanerna, nämligen »a recurring oscillation between a repudiation of those objects claiming his 'blind loyalty', and a passive yielding up to their engulfing embrace». Romanerna har också sinsemellan stora likheter. Meyer ger en kanske alltför enkel kollektiv formel för dem: »His heroes and heroines tend to share an underlying single identity and a common gender much as they often share a common history ... the boundary separating the identities of his good and evil characters is equally shadowy ... a careful scrutiny indicates that they (the characters) were virtually all cast from a single mold—a mold that was assuredly the writer himself.»

Meyer studerar ingående den nedgång i litterärt avseende han tycker sig finna efter 1910, då yttre konflikt ersätter inre, personerna blir stereotypa och tvådimensionella med välmenande, passiva, svaga män och otroligt starka kvinnor, och då de tidigare »dreamy impressions» är helt borta. Han noterar att Conrad vid denna tid hade en ledsjukdom och gikt samt att han gärna ville lida så att vännerna tyckte synd om honom. Liksom hjältarna i de sena romanerna tappade han vid denna tid helt lusten för handling och led av svåra depressioner. Han förde i sina romaner in allt mer av fetishism, voyeurism och exhibitionism. Meyer påvisar t. ex. — förmodligen med rätta — ett starkt beroende i skildringen av hans kvinnor av Sacher-Masochs *Venus in Furs*.

Meyer menar att Conrad som författare är ojämnare än de flesta, och att förklaringen är att söka i hans biografi. Som Kirschner anser han *Nostromo* vara en av de verkligt stora romanerna i modern tid, och han hyser inga tvivel om att det som är värdefullt hos Conrad med glans överlever hans kritiska granskning: »His greatest writings will always grace the high hills of English literature, unshaken by the ravages of time or by the buffeting of the analytic east wind, while the slighter works, weak-rooted in a ground of fallow artistry, will fall of their own accord, unnoticed and unremembered.»

Lennart Peterson